

"Криза буде глобальна. Вона повністю змінить світ" - Ален де Бенуа

Gazeta - 16 листопада 2011

У чому причини світової економічної кризи?

– Нинішня криза, що торкнулась усіх у світі, розпочалась у США восени 2008 року. Її спровокували численні заборгованості по кредитах, зокрема іпотечних. Поширилась вона надзвичайно швидко, оскільки лихварі – це основа глобалізму. За кілька років ця криза перетворилась на кризу національних боргів, тобто вже не приватної заборгованості, а державної.

Причиною цього стала політика західних країн, які намагаються уникнути дефіцитів державних бюджетів, але водночас покривають комерційні борги, зокрема банківські та страхових компаній. Так відбулося переміщення заборгованості у систему національних бюджетів. Державу завжди сприймали як останню інстанцію, яка запобігає кризовим явищам, а тут виявилось, що її саму вони зачепили, і держава не змогла покрити заборгованості.

Разом із тим, на наших очах відбувається криза сучасної фінансової системи. Вона має два аспекти. Перший – світова фінансова система, побудована на гегемонії долара, призвела до вирівнювання фінансових проблем. І такі нестабільні країни, як Росія, Китай або Бразилія потягнули донизу стабільніші держави.

Чи варто очікувати на новий виток кризи? Як це може відбуватись? До чого призведе?

– Світова економічна система під диктатом долара – це причина хронічної нестабільності.

З іншого боку, ця криза стосується також єдиної європейської економічної моделі, побудованої на євро. Його намагалися зробити ще однією глобальною валютою. Це призвело до того, що фінансові ринки почали атакувати європейські країни, які економічно знаходились у значно кращому становищі. Ми зараз маємо приклад Греції, яка перебуває на межі банкрутства. І всі країни європейського півдня – Іспанія, Португалія, Італія і навіть, імовірно, Франція – можуть постраждати від того, що євро зв'язало їх до купи.

Євро не виправдало сподівань з двох причин. Перша – його скалькували з моделі німецької марки, і країни півдня опинилися заручницями набагато сильнішої і вимогливішої економічної моделі, якої не здатні дотримуватися. Друга причина – незахищеність зовнішніх кордонів Євросоюзу і заборона державного протекціонізму. Адже ЄС підлягає правилам СОТ і мусить тримати відкритими свої кордони для імпортерів продукції з інших країн. Європейський виробник просто не витримує такої конкуренції. Ми зіштовхнулися з грубим демпінгом. Оскільки європейці не згодні трудитися за такі гроші, за які працюють в інших країнах, імпортний продукт тієї самої якості коштує в Європі дешевше.

Криза лише починається й найважчими роками будуть 2012й і 2013й.

Ви не раз стверджували, що це загальна криза лібералізму.

– Я мав на увазі економічний лібералізм, що не варто плутати з лібералізмом політичним. Капіталістичний ринок не може регулювати сам себе, що й довела криза 2008 року. Це призводить до тотального знищення ліберальної економіки, бо в цьому вигляді вона більше не спроможна повноцінно функціонувати.

Як потрібно перебудувати світову економіку, щоб уникнути подібних криз у майбутньому?

– Треба переосмислити самі економічні принципи і зробити чіткий розділ між приватною та державною, публічною економікою. Потрібна ще й деколонізація думки, адже економіка вже глибоко в'їлась у саму ментальність людей.

Ринкова економіка базується на постійному зростанні – ще більше продукції, споживання, прибутку. Вона не може припинити зростати, бо тоді повністю впаде. І саме цю ментальність нав'язали людям – ще більше працювати, споживати і мати ще вищі прибутки. Така нині логіка. Це логіка капіталізму – усіма способами нарощувати капітал. Але матеріальні ресурси скінченні, вони рано чи пізно виснажаться. Тож виникає проблема межі зростання. Це й екологічна межа – зростання економіки може призвести до екологічної катастрофи, і межа природних ресурсів, які теж закінчуються.

Отже, криза буде глобальна. Вона вийде далеко за межі економіки та фінансів, і повністю змінить світ.

Ви стверджуєте: те, що зараз існує у світі – не демократія. Чому?

– Демократія – це єдиний політичний режим, що дозволяє максимальну участь громадян у громадському житті. А от лібералізм – зовсім інше. Його головний принцип – пріоритет людських прав і свобод – надзвичайно суперечливий. Він призвів спочатку до революцій, а згодом до встановлення так званої ліберальної демократії. А та народила фінансову олігархію, що дедалі більше віддаляється від простих громадян. З'явився політичний клас з економічними інтересами, що відокремлений від решти суспільства.

Ви вважаєте, що потрібна "демократія участі". Що це таке?

– Демократія участі, на відміну від демократії представництва, дозволяє людям бути безпосередньо задіяними в громадськополітичних процесах, висловлювати свою волю в галузях, що їх стосуються. Це базова демократія, до якої потрібно додати принцип субсидіарності – коли місцеві проблеми розв'язують через суспільну згоду без залучення державних механізмів. Це й є пряма демократія.

Щось подібне до швейцарської моделі?

– Справді нагадує її, за деякими винятками. Швейцарія має дуже цікаву модель устрою, що дозволяє активну участь людей у громадському житті, зокрема через референдуми. На відміну від інших європейських країн, де це право належить політичному класу.

У чому плюси й мінуси європейської інтеграції в її нинішньому вигляді? Що треба змінити?

– Я прихильно ставлюся до європейської політичної структури як такої. Водночас, я категорично проти структури Європейського Союзу, яку ми маємо зараз. Бо в його основі закладено помилкові принципи. ЄС розбудовували на засадах економіки й торгівлі, тоді як потрібно було – на ґрунті політики та культури. Вважали, що вільна торгівля та спільна економіка в Європі, їхня об'єднаність, рано чи пізно приведуть до політичної єдності. Цього не відбулося.

Подруге, ЄС починали будувати зверху – зі всемогутньої, бюрократичної та технократичної Єврокомісії. Тоді як треба було починати знизу, з національних і регіональних влад країн-членів.

Потрете, мало не всі важливі рішення в ЄС ухвалюють, не порадившись з громадянами. Європейці трагічно відсутні у процесі створення єдиної Європи, вони не беруть у ньому участі! А коли з ними радились, як це було у випадку з європейською конституцією, воля громадян була здебільшого негативна. І її врештірешт таки не враховували.

Ще одна величезна проблема в тому, що від часів протистояння з Радянським Союзом ЄС обрав шлях розширення, а не поглиблення. Я не проти розширення, але якщо воно відбувається в системі, де є чітке розуміння політичної структури. Зараз Союз прийняв нових членів, змінив свої політичні структури, що призвело до тотальної дезорієнтації. Тепер у ЄС з'явилися президент та міністр закордонних справ, але інших міністерств досі не існує. Все роблять половинчато.

Ви хочете, щоб Європа стала єдиною державою?

– Я думаю, що Європа мусить стати федерацією. Але її федералізм слід вибудувати знизу, без делегування повноважень на вищий рівень. Починаючи від містечка, міста, району, області, нації і аж до Єврокомісії. А Брюсселю слід вирішувати лише найважчі, глобальні питання, які не можна розв'язати на місцевому рівні.

Ви вважаєте, що ЄС має перетворитися на "імперію". Імперія мусить мати імператора. Тобто, ви за монархію?

– Ні, я вважаю монархію минулим етапом. Усі монархії, що зараз є в Європі, – конституційні, і мають ті самі соціально-економічні проблеми, що й республіки.

Коли я писав про європейську імперію, то мав на увазі дві моделі, що тут існували. Перша – це національна модель держави, яку почала будувати собі Франція, згодом Велика Британія, Іспанія тощо. Друга – модель імперії, яка була в Німеччині та Італії, від часів Священної Римської імперії. Згодом частково її втілили в імперії Габсбургів. З історичного погляду, друга модель значно краще відповідала б Європі, забезпечуючи реальну автономію її частинам. Адже модель державинації – надзвичайно централізована, де владу зосереджено тільки в руках центрального уряду, що пригнічує етнічні та культурні відмінності між її частинами. Така централізованість Європі непотрібна. Отже, федералізм значно більше відповідає імперській структурі. Саме тому я й ужив таке словосполучення.

Що об'єднує європейців? Чи можна сказати, що ми – один суперетнос?

– Так справді можна сказати. Але разом з тим, ми не мусимо відмовлятися від наших історичних, традиційних відмінностей, бо це збагачує Європу. Ментальні відмінності між нами теж мають глибоке коріння в історії. Спільні риси закладені ще в античності – через експансію європейської культури та думки, які стали глобальними.

Де межі Європи?

– Геополітично вони давно визначені – це Босфор на Сході та Атлантичний океан на Заході. Але є ще величезна країна Росія. Я вважаю, що Європа, тобто Захід, та Росія є різними спільнотами. Можна говорити про продовження європейської культури в Росії. Але за континентальною логікою, Росія все ж таки євразійська країна.

Яке місце України в Європі?

– Україна як держава має дві досить сильно відмінні між собою частини. Захід, що тягнеться до Європи, і Схід, що тягнеться до Росії. Пам'ятати про цю подвійність мусимо завжди.

Я спокійно ставлюся до того, що одного дня Україна вступить до Європейського Союзу. Думаю, це піде йому на користь. Натомість, я зовсім не в захваті від прагнення східноєвропейських країн до НАТО, що є військовим блоком, контрольованим Сполученими Штатами. Обговорювалось навіть приєднання до нього України й Грузії. Це було б помилкою. Не думаю, що американська гегемонія може принести Європі користь. Свого часу дуже мудро вчинив генерал де Голль, що призупинив членство Франції в НАТО. Але Саркозі його поновив.

Чи може Україна стати мостом між Європою та Росією? Яка її місія?

– Звичайно. Маємо дуже вдалий приклад Ельзасу та Лотарингії, які є мостом між Францією та Німеччиною. Обидві країни весь час воювали за ці землі, а зараз навпаки – вони є символом їхньої єдності. Україна цілком може стати таким мостом між Європейським Союзом і Росією, дбаючи про власні національні інтереси й цінності.

Як ставитися до напливу мігрантів у ЄС? Чи потрібно розв'язувати цю проблему?

– Зараз це негативний феномен, що з'явився через глобалізацію та відкриття кордонів. Імміграція почалася від бажання капіталістів ефективніше витратити гроші й встановлювати менші зарплати. Допоки капітал у ній зацікавлений, нічого не зміниться. Її потрібно вирішувати на законодавчому рівні, суттєво обмеживши доступ іноземної робочої сили до Європи та посиливши зовнішні кордони. Я далекий від того ідеалізму й ксенофобії, що мігранти – це негатив за визначенням. Але треба обмежити владу капіталу щодо розподілу ресурсів на власний розсуд, і проблему нових мігрантів швидко розв'язують.

Ален де Бенуа, французький політичний філософ, письменник, засновник і теоретик руху "нових правих".

Справжнє ім'я – Фабріс Ларош.

Народився 11 грудня 1943 року в місті Тур.

Політичну діяльність розпочав 1960-го у Федерації студентів-націоналістів, що виступала проти незалежності Алжиру та інших французьких колоній.

1969-го створив Групу з вивчення європейської цивілізації – найпотужнішу ідеологічну організацію правого спрямування. Тоді ж став головним редактором часопису Nouvelle Ecole.

Від 1988 року – редактор альманаху Krisis.

Сфера зацікавлень – політична філософія та історія ідеологій. Автор праць з археології, народних традицій, історії релігій. Опублікував понад 50 книжок, які перекладені 20 мовами.

Критикує індивідуалізм, універсалізм та націоналізм. Вважає недоліками нинішнього ладу "торговий розум" та вплив капіталу. Захищає федералізм Європи та виступає проти ліберального егалітаризму – принципу загальної рівності

Автор: текст: Ігор ЛУБ'ЯНОВ